

VELKÁ ŘÍJNOVÁ SOCIALISTICKÁ REVOLUCE A JEJÍ VÝZNAM PRO VZNIK A VÝVOJ SOCIALISTICKÉHO STÁTU A PRÁVA

ВЕЛИКАЯ ОКТЯБРСКАЯ СОЦИАЛИСТИЧЕСКАЯ РЕВОЛЮЦИЯ И ЕЕ
ЗНАЧЕНИЕ ДЛЯ ВОЗНИКНОВЕНИЯ И РАЗВИТИЯ СОЦИАЛИСТИ-
ЧЕСКОГО ПРАВА И ГОСУДАРСТВА

DIE GROSSE SOZIALISTISCHE OKTOBERREVOLUTION UND IHRE
BEDEUTUNG FÜR DIE ENTSTEHUNG UND ENTWICKLUNG DES
SOZIALISTISCHEN STAATES UND RECHTS

AKADEMIK VLADIMÍR PROCHÁZKA

I.

DVĚ ETAPY VÝVOJE SOCIALISTICKÝCH STÁTŮ

Velká říjnová socialistická revoluce byla úvodem k novému období v celých světových dějinách: k období hlubokých a dalekosáhlých proměn ve vztazích mezi lidmi, třídami i národy na celém světě.

V listopadu r. 1917 pracující po prvé v dějinách dobyli trvale politické moci na velkém území — na jedné šestině obydlené plochy zeměkoule. Po prvé v dějinách se pracující — většina obyvatelstva — zorganizovali trvale v panující třídu, jinak řečeno: vytvořili *stát nového typu*, diktaturu proletariátu.

V tomto státu nového typu, *sovětskému* státu, přikročil proletariát, spojený s pracujícím rolnictvem a pod vedením své avantgardy, revoluční bolševické strany, ihned k provádění velkolepého programu zásadních sociálních přeměn — programu, jehož základní prvky vytyčili již r. 1848 Marx a Engels ve svém „Komunistickém manifestu“. To znamenalo: vyrvat především buržoasii postupně všechnen kapitál a soustředit všechny výrobní nástroje v rukou státu, aby pak bylo možno rozmnožovat co nejrychleji masu výrobních sil.

Nejprve se však pracující mladých sovětských republik musili v letech 1918 až 1920 ubránit soustředěnému útoku jak nejmocnějších kapitalistických států

světa, tak i vnitřní, velmi silné kontrarevoluci svržených vykořisťovatelských tříd. Teprve po vítězném odražení tohoto útoku se mohli soustředit na soustavné provádění velkého plánu, který na podkladě dalšího rozvinutí marxismu vypracoval Lenin — plánu vybudování socialismu v jedné zemi, v SSSR.

Oproti očekávání přátel i nepřátel byl tento plán uskutečněn a socialismus v SSSR vybudován za necelých dvacet let od vítězství proletářské revoluce, a to ve dvou hlavních etapách:

1. industrialisace zaostalé agrární země;
2. kolektivisace drobných rolnických hospodářství a převedení zemědělství na velkovýrobu.

První socialistický stát světa zůstal v tomto období osamocen, jak to ostatně předvídal Lenin, když již v r. 1915 formuloval zákon o nerovnoměrném vývoji kapitalismu a z něho odvodil možnost budovat socialismus v jedné zemi. Přesto měly Říjnová revoluce a stát z ní vzešlý od samého počátku a již za této izolace SSSR dalekosáhlý vliv na další vývoj jak mezinárodní situace, tak i na vnitřní poměry v jednotlivých kapitalistických státech.

To platí především o ukončení první světové války, neboť je uznaným faktem, že bez Říjnové revoluce by se nebyly mohly osamostatnit četné národy, do té doby uzavřené ve velkých státních celcích — mezi nimi i národy český a slovenský. To platí dále o pronikavém a trvalém vlivu Říjnové revoluce a Sovětského svazu na mezinárodní dělnické hnutí, při němž skoro ve všech státech došlo k vytvoření revolučních, komunistických stran. To platí konečně o koloniích imperialistických států, kde postupně docházelo k probuzení četných utlačovaných národů a ke vzniku silícího národně osvobozovacího hnutí.

V třicátých letech, zejména po splnění prvního pětiletého plánu, kdy se ukázalo, že pracující mohou sami a bez kapitalistů nejen řídit stát, ale i úspěšně rozvíjet národní hospodářství na socialistickém podkladě, přešla světová buržoasie, polekaná všestrannými úspěchy SSSR a jeho vlivem na dělnictvo a na národy kolonií, k přípravě nového útoku proti SSSR, tentokrát daleko vážnějšího, než byla intervence z let 1918—1920.

Tento útok, jehož cílem bylo likvidovat první socialistický stát světa prostřednictvím brutálního německého nacismu, žalostně ztroskotал: nejenže se nepodařilo zřídit proti SSSR jednotnou frontu kapitalistických států, ale skvělé vítězství Sovětského svazu ve Velké vlastenecké válce mělo dvojí závažný a pro světový imperialismus osudný následek:

1. Ve střední a jihovýchodní Evropě a ve východní Asii — zejména ve velké říši čínské — došlo ke zřízení dalších států obdobného typu, jako je stát sovětský: lidově demokratických států. Tím byla dosavadní izolace SSSR překonána a vznikla celá světová socialistická soustava, která zaujímá nyní čtvrtinu plochy zeměkoule a zahrnuje celou třetinu jejího obyvatelstva.

2. Národně osvobozovací hnutí v koloniích, které vzniklo již pod vlivem Říjnové revoluce, vedlo nyní k osamostatnění celé řady zemí a tím zároveň k mohutnému otřesu celé koloniální soustavy imperialismu.

V průběhu 40 let od vítězství proletářské revoluce v Rusku lze tedy v procesu světových společenských přeměn rozeznat dvě základní etapy:

- I.) Vznik a vybudování prvního socialistického státu světa a vybudování socialismu v něm.
- II.) Vznik dalších států socialistického typu a budování socialismu v nich podle sovětského vzoru, čímž současně vznikla celá světová socialistická soustava, a to za současného přechodu SSSR k budování ještě vyššího společenského řádu — komunismu.

Tyto dvě velké etapy vzniku a budování socialistických států a socialistického hospodářství jsou zřejmě v těsné souvislosti s dvěma etapami obecné krise světové kapitalistické soustavy podle poučky, kterou formuloval — a myslím, že správně — J. V. Stalin ve svých „Ekonomických problémech socialismu v SSSR“.

Poněvadž s hlediska marxismu nelze studovat stát a právo bez náležitého zřetele k ekonomické základně, mám za to, že je nutné při studiu jak sovětského, tak lidově demokratického státu přihlížet patřičně také k těmto dvěma etapám obecné krise kapitalismu, poněvadž každá z těchto dvou etap má své speciální rysy i v oblasti státu a práva.

A poněvadž dnes žádný socialistický stát neexistuje izolovaně, neboť všechny dohromady tvoří světovou socialistickou soustavu, která pod vedením Sovětského svazu úzce spolupracuje hospodářsky i politicky, je nutno k této základní skutečnosti přihlížet i v oboru státu a práva.

Myslím, že se v naší vědě až dosud k oběma těmto momentům dostatečně nepřihlíželo.

Základním theoretickým poznatkem zde ovšem zůstává známá Leninova poučka o mnohosti forem přechodu k socialismu při téže podstatě věci, jíž je diktatura proletariátu.

V době, kdy vládl kult osobnosti, odhalený na XX. sjezdu KSSS, nepřihlíželo se podle mého mínění vždy dostatečně k této poučce, a to nejen u nás, ale i v rámci celého tábora socialismu. Odtud pocházejí různé chyby a nedostatky: docházelo nejen k porušování socialistické zákonnosti, ale také k příliš mechanickému pojmání shod a odlišností sovětského státu a států lidové demokracie. Vývoj lidových demokracií byl pojímán, abych se vyjádřil lidově, „na jedno brdo“, což mělo řadu nepříznivých následků. Jedním z nich byla mechanická a někdy dokonce i nesprávná aplikace principu „sovětského vzoru“, kterýžto princip je ve své podstatě ovšem platný trvale.

XX. sjezd KSSS odhalil tyto chyby, očistil původní leninské principy od nesprávných pozdějších nánosů a postavil celou otázku na jasný a správný

základ. Jde nyní o to — a půjde ještě dlouho o to — aby socialistická věda o státu a právu propracovala hluboce a do všech důsledků závěry vyplývající z usnesení onoho sjezdu a z pozdějších usnesení komunistických stran socialistického tábora.

S tohoto hlediska docházím k těmto závěrům:

1. Pro pochopení podstaty a povahy socialistického státu a práva je neobyčejně důležité hluboké studium vzniku a vývoje obou jeho forem: sovětské i lidově demokratické.

2. Přitom je nutno přihlížet k odlišnostem, které souvisí s odlišností situace v obou etapách obecné krise světové kapitalistické soustavy.

Abych uvedl aspoň docela povšechný příklad:

Pro první etapu této krise — jinak řečeno: pro etapu jediného a izolovaného socialistického státu — jsou příznačné zejména:

- a) sověty, po dlouhou dobu s omezeným volebním právem;
- b) jediná politická strana (komunistická);
- c) nacionalisace půdy.

Pro druhou etapu — pro etapu více socialistických států, utvořivších celou socialistickou soustavu — je především příznačné, že vznikly v souvislosti s vítězstvím SSSR ve Velké vlastenecké válce a byly hlavně z toho důvodu ušetřeny občanské války a období válečného komunismu. Z této skutečnosti vyplynuly další důsledky:

- a) lidové orgány, které se staly politickým základem těchto států (lidové rady, národní výbory atd.), mohly být vytvořeny převážně na principu obecného, rovného a přímého volebního práva;
- b) vznikla namnoze soustava více stran (Národní fronta a pod.) pod vedením revoluční dělnické (komunistické) strany;
- c) združstevňování zemědělské výroby se dalo a děje při zachování soukromého vlastnictví rolníků k půdě.

3. Dále je třeba pro každý jednotlivý stát přihlížet ke konkrétním historickým odlišnostem jeho ekonomického, politického a vůbec společenského vývoje, které při téže podstatě státního *typu* určují zvláštnosti jeho státní *formy*.

Po tomto povšechném úvodu chci poukázat na některé rysy, jimiž se vyznačuje vznik a vývoj prvního socialistického státu a práva, při čemž se již nebudu podrobněji zabývat otázkou, do jaké míry jsou tyto příznačné rysy společné i ostatním státům socialistického typu, vzniklým v druhé etapě obecné krise světového kapitalismu. Společným rysem státu a práva *všech* členů socialistického tábora je ovšem jejich revoluční vznik a vývoj jakožto uskutečnění *diktatury proletariátu*.

II.

ŘÍJNOVÁ REVOLUCE A VZNIK SOVĚTSKÉHO STÁTU

Jak již ukazuje název, vznik sovětského státu souvisí co nejtěsněji se sověty — oněmi slavnými orgány, jejichž jméno přešlo v původním znění do všech jazyků světa. A tu je velmi příznačné, že sověty, které jsou stále ještě politickým základem SSSR, vznikly hodně dlouho před vznikem vlastního sovětského státu.

Jak známo, sověty vznikly v Rusku již za první buržoasně demokratické revoluce v r. 1905 a vznikly spontánně, zdola, z iniciativy pracujících. Z původních stávkových orgánů se v průběhu revoluce staly brzo orgány masového politického boje a pak i orgány povstání. Začaly již tehdy přejímat některé státní funkce, takže Lenin je již v letech 1905—1906 považoval za zárodečnou formu příští diktatury proletariátu a rolnictva.

Spontánní vznik by ovšem sám o sobě ještě nestačil; bylo třeba ještě dalších faktorů aby se sověty staly politickým základem prvního socialistického státu. Mezi těmito faktory jsou na předním místě:

1. vedení revoluční dělnickou stranou;
2. souběžný rozvoj marxistické teorie.

Oba tyto faktory se projevy již při vzniku sovětů v r. 1905. Pokud jde o revoluční vedení, je příznačné, že se již v r. 1905 projevil značný rozdíl mezi situací v Moskvě a Petrohradě. V Petrohradě byli ve vedení sovětů menševici a také tam k žádným revolučním akcím nedošlo. V Moskvě dělaly sověty pod vedením bolševiků revoluční politiku, která vyvrcholila ozbrojeným povstáním v prosinci 1905.

K něčemu obdobnému došlo rovněž za druhé buržoasně demokratické revoluce v Rusku v r. 1917: Menševici a eseri, kteří byli na počátku revoluce ve vedení sovětů, dovedli je svou politikou k tomu, že se staly pouhým přívěskem buržoasní Prozatímní vlády. Jakmile v sovětech přešla většina delegátů na stranu bolševiků („bolševisace sovětů“ od srpna do listopadu 1917), vyvrcholilo hnutí v ozbrojeném povstání a ve vítězství proletářské revoluce.

Pokud jde o souběžný vývoj marxistické teorie, považují vznik a vývoj sovětů za zvlášť názorný příklad jednoty teorie a praxe — jedné z vedoucích zásad marxismu a leninismu a politiky bolševické strany. Sověty vznikly jako živelné hnutí dělnictva, z jeho praktické zkušenosti a tvůrčí iniciativy; avšak jakmile vznikly, byla tato nová organizační forma ihned teoreticky zhodnocena, především Leninem. Lenin byl v době první buržoasně demokratické revoluce v cizině a vrátil se do Ruska až v listopadu 1905. Jakmile se však seznámil s činností sovětů, pochopil jejich ohromný *světový* význam — a víme dnes, že správně. Ani po porážce revoluce nepřestal cenit sověty velmi vysoko a r. 1906 napsal (v brožuře „Rozpuštění dumy a úkoly proletariátu“, Spisy, sv. 11,

str. 118) prorocky, že se sověty těší ohromné a zasloužené autoritě a že není revolucionáře, který by nedoporučoval jejich opětné zřízení „*v daný okamžik*“. Tento okamžik pak nadešel ve chvíli vítězství *druhé* buržoasně demokratické revoluce v Rusku, v březnu 1917.

Historie sovětů jakožto masových orgánů pracujících je významná zejména také proto, že v nich již v r. 1905 byl základní problém — otázka moci a otázka státu nového typu, státu diktatury proletariátu — postaven ruským dělnictvem, odchovaným učením Lenina a bolševické strany, docela jasně, a to úplně prakticky, v průběhu denního boje dělnické třídy.

Obdobný proces se odehrál — ovšem po zkušenostech první ruské revoluce daleko rychleji a důsledněji — za druhé buržoasně demokratické revoluce od března do listopadu r. 1917. Nyní se však hnutí rozvinulo daleko šířeji a zašlo mnohem dále. Hlavní pokroky oproti roku 1905 se jevily v tom, že se na tvoření sovětů zúčastnili aktivně také vojáci (tj. většinou rolníci v uniformách), že se spontánně tvořily také rolnické sověty — v tomto období ovšem ještě odděleně od sovětů dělnicko-vojenských — a konečně, že sověty přikročily nyní ihned také k vytvoření své celostátní organizace — jakési kostře budoucího sovětského státu — tak, že již v červnu 1917 se mohl sejít první Všeruský sjezd sovětů dělnických a vojenských delegátů, kteří jako svůj trvalý orgán zvolili Všeruský ústřední výkonný výbor.*)

S mocným rozvojem sovětů jako masových orgánů pracujících rozvinula se také marxistická teorie, ovšem nyní daleko mocněji a pronikavěji než v r. 1905. Lenin již v březnu 1917 ještě ve Švýcarech (v „Dopisech z dále“, Spisy sv. 23, str. 313—360) charakterisoval sověty jako zárodek dělnické vlády, jako představitele zájmů všech chudších vrstev, tj. devíti desetin ruského obyvatelstva. A ihned po svém návratu do Ruska navrhl ve svých proslulých „dubnových thesích“ jako základní požadavek již přímo *přechod od parlamentní republiky k republice sovětů*.

Do té doby považovali marxisté parlamentní republiku za nejúčelnější formu společenské organizace pro období přechodu od kapitalismu k socialismu. Nyní Lenin vyvodil teoretické důsledky jednak ze zkušeností Pařížské komuny, hlavně však z obou ruských revolucí, a dospěl k názoru, že republika sovětů je novou a vyšší formou politické organizace společnosti v období přechodu od kapitalismu k socialismu. Toto další rozvinutí marxistické teorie propracoval pak Lenin již r. 1917 ve svém slavném spisu „Stát a revoluce“, který stále ještě zůstává nejzákladnější a nejdůležitější teoretickou prací marxismu o otázkách státu — práci, k níž je třeba se stále a stále vracet.

*) *Poznámka*: je příznačné, že se v legislativních aktech RSFSR až do ústavy SSSR z r. 1936 všeruské sjezdy sovětů počítaly tak, že se sjezd z června 1917 — konaný tedy ještě za buržoasní Prozatímní vlády — započítával stále jako první. Tím byl přímo legislativně uznán vznik sovětského státu ze sovětů jako základu.

Oproti revoluci r. 1905 se v revoluci r. 1917 mocně rozvinul ještě další faktor, který se v první revoluci nemohl ještě dostatečně uplatnit. Je to *leninská strategie* politického boje o moc, v němž šlo hlavně o získání spojenců, především rolníků. I tento nový faktor se do značné míry uplatnil prostřednictvím sovětů a politicky vedl krátce před výbuchem proletářské revoluce k rozkolu v oportunistické straně sociálních revolucionářů (eserů); dočasná spolupráce levých eserů s bolševiky v sovětech ulehčila situaci sovětské vlády v prvních měsících její existence.

Shrneme-li zkušenosti, které se podávají ze vzniku sovětů, můžeme říci asi toto:

Sověty vznikly spontánně, z bojové praxe dělnické třídy, avšak tato nová organizační forma byla ihned zpracována (Leninem) teoreticky, čímž byla zpětně ovlivněna a prohloubena revoluční praxe.

V sovětech, masových orgánech pracujícího lidu, byla nalezena forma státní organizace nového typu pro období přechodu od kapitalismu k socialismu v první etapě obecné krise světového kapitalismu; současně též forma, ve které mohl proletariát v této etapě nejlépe uskutečňovat svůj svazek s pracujícím rolnictvem.

To vše bylo možné jen za dvou hlavních předpokladů: za vedení revoluční stranou a za stálé aktivní účasti nejširších mas pracujících.

Bylo by však chybou, kdybychom se domnívali, že tento úspěch záležel výhradně v tom, že tu byly *nové orgány*, sověty. Před touto chybou, která záleží v jakési „fetišisaci orgánů“ — jako by orgány byly samy o sobě všemohoucí — varoval Lenin již v průběhu první ruské revoluce (v uvedeném již brožuře z r. 1906 „Rozpuštění dumy a úkoly proletariátu“), když zdůrazňoval, že ani sověty nemohou samy o sobě znamenat nic, není-li s nimi spojena revoluční aktivita pracujících. (To se právě ukázalo v tom období druhé buržoasně demokratické revoluce, kdy sověty byly vedeny menševiky a esery.) Ačkoli tento Leninův výrok se týká sovětů z doby první ruské revoluce — tedy sovětů jako orgánů revolučního boje — je jistě možné vzít si z něho velmi důležité poučení i pro sověty jako státní orgány, a v dalších důsledcích i pro obdobné orgány všech států socialistického typu.

Ze závěrů o povaze sovětů jako politického základu sovětského státu se zřejmě podávají důležité další závěry pro povahu sovětského státu, a v dalším obdobně i závěry pro povahu socialistických států druhé formy, lidově demokratické.

Jako nejzávažnější bych zde uvedl tři takové momenty:

1. Revoluční způsob vzniku jakožto státu diktatury proletariátu.
2. Výsledek procesu, v němž se organicky slučuje tvůrčí činnost lidu s marxisticko-leninskou teorií.

3. Výsledek procesu, v němž se organicky slučuje masové hnutí pracujících s vedením revoluční stranou.

* * *

V této souvislosti chci znovu poukázat na důležitost, jakou má hlubší chápání *marxistického pojetí státu*. V tomto pojetí jsou sloučeny dvě základní myšlenky, podle nichž se stát jeví marxistovi *ve dvou aspektech*. Jde ovšem o jednu a touž věc, jen v jiném pohledu, takže tyto dva aspekty nelze od sebe nijak odlučovat.

Stát je jednak *potlačovací aparát*, tj. aparát, jehož používá panující třída k zajištění svého panství a k potlačení odpůrcích tříd;

jednak *politická organizace* panující třídy.

Avšak tento dvojí aspekt se jeví jinak u buržoasního (a u každého jiného vykořisťovatelského) státu a jinak u státu sovětského (a u každého jiného státu socialistického typu).

Je-li stát politickou organizací *malé menšiny* vykořisťovatelů, a tedy současně jejím aparátem k potlačování *obrovské většiny* pracujících, vystupuje ovšem první aspekt velmi mocně do popředí, a to *trvale*: se zostřováním třídního boje v období imperialismu se pak ještě stále zesiluje.

Je-li naproti tomu stát politickou organizací *obrovské většiny* pracujících, a tedy současně jejich aparátem k potlačování *malé menšiny* svržených vykořisťovatelských tříd, vystupuje onen první aspekt do popředí nejmocněji v prvních obdobích existence socialistického státu. Avšak souběžně s tím, jak jsou v procesu budování socialismu zbytky vykořisťovatelských tříd postupně likvidovány, dostává se stále více do popředí onen druhý aspekt: *stát jako politická organizace pracujících*. (Bylo by ovšem těžkou chybou zapomenout, že socialistický stát zůstává i nadále potlačovacím aparátem vůči jakémukoli vnějšímu i vnitřnímu ohrožení socialistického řádu.)

Z této úvahy plyne, že v průběhu budování socialismu roste význam lidových státních orgánů a účasti mas na správě státu a na řízení hospodářství stále více a více.

Podle mého názoru však socialistická právní věda (i sovětská) až dosud přihlížela především k onomu prvnímu aspektu a mluví ještě pořád (i v době vybudovaného socialismu) o státu hlavně jako o aparátu k potlačování; zanedbává však a nedostatečně propracovává onen druhý aspekt — socialistický stát jako politická organizace pracujícího lidu, tj. obrovské většiny obyvatelstva — ačkoli význam *tohoto* aspektu v průběhu budování socialismu stále vzrůstá.

Je však nutno uvědomit si, že *oba* uvedené aspekty jsou *neodlučitelnými* složkami jednoho a téhož marxistického pojetí státu a byly jimi od samého počátku marxismu. To plyne např. z Marxovy a Engelsovy formulace v „Komunistickém manifestu“, kde již v r. 1848 je tak významně zdůrazněn druhý aspekt marxistického pojetí státu:

„Proletariát využije svého politického panství k tomu, aby postupně vyrval buržoasii veškerý kapitál, soustředil všechny výrobní nástroje v rukou státu, tj. *proletariátu zorganizovaného v panující třídu*, a co nejrychleji rozmnožil masu výrobních sil.“ (Podtrženo mnou; V. P.) (Vybrané spisy I, str. 46)

Považuji to za tak významné, že podle mého názoru správné propracování pojetí státu v *obou* jeho aspektech — a pro socialistický stát zejména v jeho druhém aspektu — dá nám klíč také k správnému řešení závažné a obtížné otázky *odumírání státu*.

☐ Také Lenin — a on zejména — přihlížel k obojímu aspektu pojetí státu. Ve „Státu a revoluci“ — který byl napsán v r. 1917, tedy v době nejostřejšího boje o moc — zdůrazňuje, že:

„proletariát potřebuje státní moc, centralisovanou organizaci síly, organizaci násilí jak k potlačení odporu vykořisťovatelů,“

ale ihned dodává:

„tak k *vedení* obrovské masy obyvatelstva, rolnictva, maloburžoasie a polo-proletářů při uvádění socialistického hospodářství ‚do chodu‘.“ (Spisy, sv. 25, str. 414—415).

Již zde tedy Lenin rozšiřuje pojetí socialistického státu oproti pojetí státu buržoasního o toto *vedení*, neboť v buržoasním státě nevede stát buržoasii, nýbrž buržoasie vede stát.

Avšak v témž spisu Lenin několikrát a velmi důrazně upozorňuje na onen druhý aspekt marxistického pojetí státu, a to nejprve u vykořisťovatelského státu. Např. cituje z Engelse:

„stát, tj. organizace vykořisťovatelské třídy...“

a dále:

„stát té třídy, která sama pro svou epochu zastupovala celou společnost...“ (Spisy, sv. 25, str. 405).

Pokud jde o socialistický stát, Lenin v tomto směru mluví ještě důrazněji, např. když zvlášť podtrhává námi již uvedenou formulaci z „Komunistického manifestu“:

„Stát, tj. *proletariát zorganizovaný v panující třídu*.“

Lenin nazývá tuto definici státu „nanejvýš zajímavou“ a konstatuje, že „také patří k zapomenutým slovům marxismu“. K tomu pak velmi významně — a myslím, že je to významné i pro naši dobu — dodává:

„Tato definice státu nejenže nebyla nikdy objasňována v panující propagandistické a agitační literatuře oficiálních sociálně demokratických stran. Nejen to. Byla přímo zapomenuta, protože je naprosto neslučitelná s reformismem, protože se přičí obvyklým oportunistickým předsudkům a maloměšťáckým ilusím o ‚pokojném vývoji demokracie‘.“ (Spisy, sv. 25, str. 413).

Myslím, že z pojetí socialistického státu, propracovaného rovnoměrně v obou jeho aspektech, lze vyvodit také zcela praktické závěry, a to i pro jeho formu lidově demokratickou, zejména pro uskutečňování principu demokratického centralismu. A to nejen, pokud jde o stálé rozšiřování a prohlubování účasti mas na správě státu a na řízení hospodářství, ale také, pokud jde o metody práce. Je však třeba vyhnout se jakékoli „fetišisaci orgánů“: orgány socialistického státu nejsou dobře myslitelné bez stálé a živé účasti lidových mas na jejich činnosti. Socialistický stát není „vrchnostenským“ státem, odděleným od ostatní společnosti a jí nadřazeným, nýbrž politickou organizací pracujících, ve které v průběhu budování socialismu a komunismu podle Engelsových slov (Anti-Dühring):

„místo vlády nad osobami nastupuje správa věcí a řízení výrobních procesů“.

III.

POZNÁMKY K POJETÍ SOCIALISTICKÉHO PRÁVA A SOCIALISTICKÉ ZÁKONNOSTI

Sovětské právo vzniklo jako sovětský stát revoluční cestou, což se názorně projevilo již v začátcích sovětského režimu zrušením veškerého carského práva a likvidací všech carských právních institucí.

Jako pro orgány sovětského státu — sověty — tak je s jistotou obdobou příznačné i pro sovětské právo, že vznikalo jako syntéza tvůrčí činnosti mas a legislativní činnosti sovětské vlády pod vedením bolševické strany. To je zejména patrné na *sovětském trestním právu*, které v prvním období dějin SSSR vznikalo *ve dvou souběžných procesech*, které se navzájem ovlivňovaly a doplňovaly. Jedním z nich bylo — podle Leninových slov — „bezprostřední revoluční hnutí lidových mas, *tvůrčích revoluční právo*“; druhým pak dekrety sovětské vlády, jimiž se činnost lidových mas usměrňovala, formovala, uváděla v soustavu.*)

Již sám tento způsob vzniku měl pro povahu sovětského práva rozhodující důsledky, které zde pro nedostatek času nemohu rozvádět. Hlavní však je, že jako je sovětský stát státem zcela nového typu, je i sovětské právo právem zcela nového typu. A mám za to, že pro jeho studium a správné pochopení je nutné opět vycházet z marxisticko-leninského pojetí státu — z onoho pojetí ve dvou aspektech, jak jsem o tom mluvil výše.

Základem marxistického pojetí je opět pasáž z „Komunistického manifestu“, v níž se praví, že:

*) Podrobněji je tato věc zpracována v mé stati „Přehled vývoje sovětského trestního práva“ v učebnici „Československé trestní právo“, svazek I, Obecná část, vydal PŮMS v nakladatelství Orbis, Praha 1957, hlava IV, zejména str. 67 až 73.

„vaše (tj. buržoasní; V. P.) právo je jenom vůlí vaší třídy, povýšenou na zákon, vůlí, jejíž obsah je určován materiálními životními podmínkami vaší třídy.“ (Marx a Engels: Vybrané spisy I, str. 42).

Tuto formulaci lze s příslušnou obdobou zajisté aplikovat i na socialistické právo, při čemž bude ovšem nutno přihlížet ke všemu, co bylo výše řečeno o pojetí socialistického státu, zejména o jeho druhém aspektu. Rozvinutí tohoto druhého aspektu nám zejména ukáže, jak důležitá a z povšechného pojetí socialistického práva nutně vyplývající je vedle jeho role represivní role *výchovná*, která v průběhu budování socialismu nabývá stále většího významu.

Dále je naprosto nutné uvedenou poučku chápat jako celek, jehož dovětek — „vůle, jejíž obsah je určován materiálními životními podmínkami dané třídy“ — je neodlučitelnou součástí marxistického pojetí práva. Bohužel, v naší právní literatuře se k tomuto dovětku přihlíží namnoze nedostatečně, ačkoli je jasné, že omezovat pojem práva jen na projev vůle, byť i vůle celé třídy, znamená nesporně krok zpět směrem k falešnému, voluntaristickému (idealistickému) pojetí.

Je-li pak socialistický stát politickou organizací pracujících — tedy ohromné většiny obyvatelstva — pak musí právo takového státu vyjadřovat *obecnou* (nikoli partikulární) vůli této většiny, organisované ve stát, a to vůlí, „jejíž obsah je *určován*“ — nikoli libovolně, jen ideologicky — ale „materiálními životními podmínkami“ pracujících v dané etapě vývoje.

Toto pojetí, jehož východiskem je vůle pracujících, organisovaných ve stát — a to vůle určovaná jejich materiálními životními podmínkami — je podle mého názoru správnější a také plodnější než pojetí, které klade na první místo „soustavu norem“ a jehož východiskem je tedy pojem normy. Ovšem, neodlučitelnou složkou marxistického-leninského pojetí práva je poznání, že právo není ničím bez aparátu, který by byl s to donucovat lidi k dodržování norem.

A tímto aparátem je stát, takže (podle Leninových slov) „vůle proletariátu, má-li to být státní vůle, musí být vyjádřena jako zákon, a to kompetentní autoritou, jinak zůstane slovo ‚vůle‘ prázdným zvlněním vzduchu.“

Avšak pojetí socialistického práva musí zahrnovat také taková období, kdy sice socialistický stát již existuje, kdy však — kromě jednotlivých aktů — neexistuje ještě nic, co by se dalo nazvat „soustavou norem“. Mám na mysli zejména první léta sovětských republik, období „revoluční zákonnosti“, kdy se sovětské soudy řídily „socialistickým právním vědomím“. Není pochyby, že se i v té době projevovala plně vůle pracujících mas, „povýšená na zákon“. Obdobné situace by bylo možno zjistit i ve vývoji jiných socialistických států.

Mám dále za to, že toto pojetí socialistického práva může mít velký význam zejména také pro celou závažnou otázku *socialistické zákonnosti*, která je dnes i u nás, zejména po usneseních celostátní konference strany z června 1956, neobyčejně aktuální.

V naší právní vědě se při výkladu socialistické zákonnosti klade obyčejně hlavní a někdy skoro výhradný důraz na „přesné dodržování platných předpisů“. To se mi zdá příliš mechanickým pojetím, zejména za dnešního stavu našeho právního řádu, v němž existuje ještě spousta starých norem.

Pojetí socialistického práva, jak je nadhozeno výše, vede podle mého názoru také k *jinému* pojetí principu socialistické zákonnosti — k pojetí, v němž je položen hlavní důraz na uzákoněnou obecnou vůli pracujících, určenou jejich materiálními životními podmínkami.

Myslím, že pro takové pojetí mluví také konkrétní ustanovení našeho základního zákona, Ústavy 9. května, zejména její §§ 171 až 173.

Na základě studia vzniku a povahy sovětského práva a na základě teoretické i praktické a zejména legislativní činnosti v oboru československého lidově demokratického práva jsem dospěl asi k takovému pojetí (které by bylo ovšem nutno ještě podrobněji zpracovat):

Socialistická zákonnost znamená soulad mezi obecnou vůlí pracujícího lidu (vůlí určenou jeho materiálními životními podmínkami) a mezi právním řádem daného socialistického státu i jeho aplikací.

ZÁVĚR

Pro správné pochopení podstaty socialistického státu, který dnes existuje ve dvou formách — sovětské a lidově - demokratické — je naprosto nutné, aby všechny otázky státu a práva byly zkoumány v *obou* těchto formách a na základě studia vývoje *obou* těchto forem. Je třeba si uvědomit, že obě tyto formy jsou složkami *jednoho a jednotného světového hnutí*, které vzniklo v XIX. století nejprve jako mezinárodní dělnické hnutí ve všech kapitalistických zemích a bylo theoreticky zobecněno učením marxismu - leninismu a které pak v první polovině XX. století vedlo k vítězství proletářské revoluce, nejprve (v souvislosti s první etapou světové krise kapitalismu) v jedné zemi a pak (v souvislosti s druhou etapou světové krise kapitalismu) v dalších zemích, takže dnes je ve světovém socialistickém táboře zahrnuta celá jedna třetina lidstva.

РЕЗЮМЕ

Великая Октябрьская социалистическая революция была *введением в новый период всей мировой истории*: в период глубоких и далеко идущих по своим последствиям перемен в отношениях между людьми, классами и народами во всем мире. В ходе сорока лет, со времени победы социалистической революции в России, можно в процессе этих перемен распознать два основных этапа:

I) Возникновение и построение первого социалистического государства в мире и построение в нем социализма.

II) В связи с победой Советского Союза в Великой отечественной войне — возникновение и строительство дальнейших государств социалистического типа при одновременном переходе СССР к строительству коммунизма (возникновение всей мировой социалистической системы).

Между этими двумя большими этапами возникновения и строительства социалистических государств и социалистического хозяйства и двумя этапами общего кризиса мировой капиталистической системы существует очевидно тесная связь, причем главная разница между обоими этапами заключается в том, что на первом этапе единственное социалистическое государство существовало изолированно, тогда как на другом этапе возник весь огромный, могущественный социалистический лагерь во главе с Советским Союзом. Но Советский Союз своим возникновением и своим существованием оказывал мощное влияние на весь остальной мир уже с самого начала;

1. Общеизвестным фактом является то, что без Октябрьской революции не могли бы приобрести самостоятельность многие народы, в том числе и чешский и словацкий народы.

2. Октябрьская революция оказала огромное влияние на колониальные народы и привела к возникновению их все растущего национально освободительного движения.

3. Далее Октябрьская революция и существование Советского Союза оказали глубокое и постоянное влияние на развитие международного рабочего движения, причем почти во всех государствах привели к созданию революционных коммунистических партий.

Таким образом, в настоящее время социалистическое государство существует в двух формах: в форме более старшей, более развитой, каковой является Советский Союз, и в форме более новой, на низшей ступени развития, каковой является народно-демократическое государство. При изучении социалистического государства в обоих его формах, в особенности его экономического базиса, необходимо уделять соответствующее внимание также обоим этапам общего кризиса капитализма. А так как все вместе взятые социалистические государства составляют мировую социалистическую систему и значит ни одно из социалистических государств не существует изолированно, необходимо принимать во внимание этот основной факт также в области государства и права.

Однако, в качестве основного теоретического познания сохраняет здесь силу известное положение Ленина о множественности форм перехода к социализму при одном и том же существе дела, каковым является диктатура пролетариата.

В период времени, когда преобладал культ личности, все эти моменты не учитывались всегда правильно. Проявлялась тенденция рассматривать развитие социалистических государств слишком механически и односторонно, без учета указанных разных моментов. На XX съезде КПСС эти недостатки были обнаружены и ленинские принципы были очищены от позднейших наносов. Потребуется много времени для того, чтобы социалистическая наука о государстве и праве разработала во своей последовательности выводы, вытекающие из постановлений этого съезда и из позднейших постановлений коммунистических партий социалистического лагеря.

Таким образом, для понимания существа и характера социалистического государства и права глубокое изучение возникновения и развития двух

его форм — советской и народно-демократической — является основным требованием, причем необходимо учитывать, с одной стороны, различия их развития в обоих этапах общего кризиса мировой капиталистической системы и, с другой стороны, для каждого отдельного социалистического государства учитывать конкретные отличия его экономического и общественного развития, которые, при одном и том же существовании государственного типа, определяют особенности его формы.

Для возникновения советского государства в 1917 г. характерно то, что советы, которые и до сего времени являются политической основой СССР, возникли в России в качестве органов массовой борьбы трудового народа уже во время первой и второй буржуазно-демократических революций. Этот их характер — характер массовых органов трудового народа — сохранился в них до сего времени и им в значительной мере определяется и характер советского государства как политической организации трудящихся.

В этой связи необходимо указать на весьма важное значение правильного распознавания марксистского понимания государства. В этом понимании, сформулированном уже в Коммунистическом манифесте и разработанном в „Государстве и революции“, соединены две основные идеи, в соответствии с которыми государство представляется марксисту в двух аспектах (которые, конечно, никак нельзя разделить друг от друга).

Государство является, с одной стороны, *аппаратом подавления*, т. е. аппаратом, используемым господствующим классом для обеспечения своего господства и для подавления сопротивляющихся классов и, с другой стороны, *политической организацией* этого господствующего класса.

Этот двоякий аспект понимания государства проявляется одним образом у буржуазного (и у каждого эксплуататорского) государства и другим образом у государства советского (и каждого другого государства социалистического типа). Если государство является политической организацией незначительного меньшинства эксплуататоров и, таким образом, одновременно и его аппаратом для подавления огромного большинства трудящихся, первый аспект выступает вперед весьма сильно и в постоянной форме; с обострением классовой борьбы в период империализма он все больше и больше усиливается. Если же государство является политической организацией огромного большинства трудящихся и, таким образом, одновременно и их аппаратом для подавления незначительного меньшинства свергнутых эксплуататорских классов, то тот второй аспект выступает вперед наиболее сильно в первые периоды существования социалистического государства. Но параллельно с тем, как в процессе строительства социализма ликвидируются постепенно остатки эксплуататорских классов, все более и более выступает вперед тот другой аспект: государство в качестве политической организации трудящихся. Из этого вытекает, что в ходе строительства социализма все больше и больше растет необходимо значение народных государственных органов и участия трудящихся в управлении государством и в руководстве хозяйством. (Однако было бы грубо ошибочным забывать, что социалистическое государство продолжает оставаться аппаратом подавления в отношении всяческого внешнего и внутреннего поставления социалистического строя под угрозу.)

Однако социалистическая юридическая наука до сего времени имела в виду прежде всего первый аспект марксистского понимания государства (государство как аппарат подавления); тому другому аспекту (социалисти-

ческому государству как политической организации трудового народа) она уделяет небольшое внимание и разрабатывает его недостаточным образом, хотя значение этого второго аспекта в ходе строительства социализма все возрастает. Ленин уже в „Государстве и революции“ несколько раз подчеркивал известную формулировку из „Коммунистического манифеста“: „Государство, то есть организованный в господствующий класс пролетариат“ — и при этом заметил, что это „в высшей степени интересное“ определение государства принадлежит тоже к числу „забытых слов“ марксизма. Из понимания социалистического государства, равномерно разработанного в обоих указанных выше аспектах, возможно также сделать совершенно практические заключения, в частности в отношении осуществления принципа демократического централизма и постоянного расширения участия масс в управлении государством и в руководстве хозяйством.

Социалистическое право, как и социалистическое государство, революционно по своему происхождению и потому по праву является правом совершенно нового типа, противоположным всему буржуазному праву. Для его изучения и применения необходимо опять исходить из правильного марксистского понимания права; а так как право — ничто без государственного принуждения, необходимо при этом в надлежащей мере принять во внимание оба аспекта марксистского понимания государства, а в ходе строительства социализма — в особенности и его второй аспект.

Если социалистическое государство является политической организацией трудящихся — т. е. огромного большинства населения — то право такого государства должно выражать общую (не партикулярную) волю этого большинства, организованного в государство; волю, „содержание которой определяется“ не произвольно, не только идеологически, а „материальными жизненными условиями“ трудящихся на данном этапе развития. Развитие второго аспекта марксистского понимания государства покажет нам, в частности, насколько важной и из общего понимания социалистического права необходимо вытекающей является, наряду с его репрессивной ролью, его воспитательная роль, которая в ходе строительства социализма приобретает все большее и большее значение.

Такое понимание социалистического права — в противоположность слишком механическому пониманию его как „системы норм“ — является также решающим моментом для понимания *социалистической законности*, которую необходимо понимать по существу как согласованность между общей волей трудового народа (волей, определяемой его материальными жизненными условиями и выражаемой прежде всего его авангардом: революционной, коммунистической партией) и между правопорядком данного социалистического государства и его применением.

RÉSUMÉ

Die Große Sozialistische Oktoberrevolution war die *Einleitung zu einem neuen Zeitalter der Weltgeschichte*: zu einem Zeitalter tiefgehender und weitgreifender Veränderungen in den Beziehungen zwischen den Menschen, Klassen und Völkern auf der ganzen Welt. Im Verlauf der vierzig Jahre, die vom Sieg der sozialistischen Revolution in Rußland vergangen sind, können wir in diesem Prozeß der Veränderungen zwei Grundetappen erkennen:

I. Die Entstehung des ersten sozialistischen Staates der Welt und den Aufbau des Sozialismus in ihm.

II. Im Zusammenhang mit dem Sieg der Sowjetunion im Großen Vaterländischen Krieg, die Entstehung und den Aufbau weiterer Staaten des sozialistischen Typus während des gleichzeitigen Übergangs der UdSSR zum Aufbau des Kommunismus (die Entstehung eines ganzen sozialistischen Weltsystems).

Diese zwei großen Etappen der Entstehung und des Aufbaues der sozialistischen Staaten und der sozialistischen Wirtschaft stehen offenbar in einem engen Zusammenhange mit zwei Etappen der allgemeinen Krise des kapitalistischen Weltsystems, wobei der Hauptunterschied zwischen beiden Etappen darin besteht, daß in der ersten Etappe ein einziger sozialistischer Staat in Isolation bestand, während in der zweiten Etappe das ganze gewaltige sozialistische Lager mit der Sowjetunion an der Spitze zustande gekommen ist. Die Sowjetunion übte freilich kraft ihrer Entstehung und ihres Bestandes bereits von Anfang an auf die ganze übrige Welt einen gewaltigen Einfluß aus:

1. Es ist eine anerkannte Tatsache, daß ohne die Oktoberrevolution zahlreiche Völker, darunter auch das tschechische und slowakische Volk, ihre Selbständigkeit nicht hätten erlangen können.

2. Die Oktoberrevolution übte einen gewaltigen Einfluß auf die Kolonialvölker aus und führte zur Entstehung ihrer ständig wachsenden nationalen Freiheitsbewegung.

3. Die Oktoberrevolution und der Bestand der Sowjetunion übten weiters einen tiefgreifenden und dauerhaften Einfluß auf die Entwicklung der internationalen Arbeiterbewegung aus, wobei sie fast in allen Staaten zur Schaffung revolutionärer kommunistischer Parteien führten.

Gegenwärtig besteht daher der sozialistische Staat in zweierlei Formen: in einer älteren, entwickelteren Form, die die Sowjetunion darstellt, und in einer neueren Form auf niedrigerer Entwicklungsstufe, die die volksdemokratischen Staaten darstellen. Beim Studium des sozialistischen Staates in beiden seinen Formen, namentlich seiner ökonomischen Basis, muß gebührende Rücksicht auf beide Etappen der allgemeinen Krise des Kapitalismus genommen werden. Und weil heute kein sozialistischer Staat isoliert da steht, zumal alle miteinander das sozialistische Weltsystem bilden, das unter Führung der Sowjetunion wirtschaftlich und auch politisch eng zusammenarbeitet, muß diese grundlegende Tatsache auch im Bereiche des Staates und Rechts ins Auge gefaßt werden.

Grundlegende theoretische Erkenntnis bleibt hier allerdings die bekannte Lehre Lenins über die Vielheit der Formen des Überganges zum Sozialismus bei gleichen Wesen der Sache, d. i. der Diktatur des Proletariates.

Im Zeitabschnitt, in dem der Kult der Persönlichkeit vorherrschte, hat man alle diese Momente nicht immer richtig berücksichtigt. Es wurde eine Tendenz, die Entwicklung der sozialistischen Staaten viel zu mechanisch und einseitig ohne Rücksicht auf diese verschiedenen Momente zu traktionieren, zur Geltung gebracht. Auf dem XX. Parteitag der KPdSU wurden diese Mängel bloßgelegt und die leninschen Prinzipien von späteren Ablagerungen gesäubert. Es wird noch lange nötig sein, bis die sozialistische Staats- und Rechtswissenschaft die Schlussätze, die aus den Beschlüssen dieses Parteitages und aus den späteren Beschlüssen der kommunistischen Parteien des sozialistischen Lagers hervorgingen, in alle Konsequenzen durcharbeitet.

Für das Verständnis der Substanz und des Wesens des sozialistischen Staates und Rechts ist also ein tiefgehendes Studium der Entstehung und Entwicklung seiner beiden Formen — der sowjetischen und volksdemokratischen — eine Grundforderung, wobei es einerseits nötig ist, die Verschiedenheiten ihrer Entwicklung in beiden Etappen der allgemeinen Krise des kapitalistischen Weltsystems, anderseits in jedem einzelnen sozialistischen Staat die Verschiedenheiten seiner ökonomischen und gesellschaftlichen Entwicklung, welche bei gleicher Grundlage des *Staatstypus* die Sonderheiten seiner *Staatsform* bestimmen, zu berücksichtigen.

Für die Entstehung des sowjetischen Staates im Jahre 1917 ist es kennzeichnend, daß die Sowjets (Räte), welche auch heute noch das politische Fundament der UdSSR bilden, in Rußland als Organe des Massenkampfes des arbeitenden Volkes schon während der ersten und zweiten bürgerlich-demokratischen Revolution entstanden sind. Ihr Wesen — als Massenorgane des arbeitenden Volkes — verblieb ihnen bis zum heutigen Tage, und durch sie ist in großem Maße auch das Wesen des sowjetischen Staates als politische Organisation der Arbeitenden bestimmt worden.

In diesem Zusammenhange muß auf die Wichtigkeit richtiger marxistischer Auffassung des Staates hingewiesen werden. In dieser bereits im Kommunistischen Manifest formulierten und im Werke „Staat und Revolution“ bearbeiteten Auffassung vereinigen sich zwei Grundgedanken, denen zufolge der Staat sich dem Marxisten in zwei (voneinander jedoch keineswegs zu trennenden) Aspekten kundgibt.

Der Staat stellt einerseits *einen Apparat der Unterdrückung*, d. h. einen Apparat, dessen sich die herrschende Klasse zur Sicherung ihrer Herrschaft und zur Unterdrückung der gegnerischen Klassen bedient, anderseits *eine politische Organisation* dieser herrschenden Klasse dar.

Dieser zweifache Aspekt der Auffassung des Staates gibt sich anders bei einem bourgeois (und bei jedwedem ausbeuterischen) Staat und anders bei einem sowjetischen Staat (und bei jedwedem anderen Staat sozialistischen Typs) kund. Stellt nun der Staat die politische Organisation einer kleinen Minderheit von Ausbeutern und daher gleichzeitig auch ihren zur Unterdrückung einer gewaltigen Mehrheit von Werktätigen dienenden Apparat dar, tritt der erste Aspekt sehr gewaltig, und zwar dauernd, in den Vordergrund; mit der Verschärfung des Klassenkampfes im Zeitabschnitte des Imperialismus nimmt er mehr und mehr an Stärke zu. Bildet demgegenüber der Staat die politische Organisation der gewaltigen Mehrheit der Werktätigen und gleichzeitig daher ihren Apparat zur Unterdrückung einer kleinen Minderheit der gestürzten ausbeuterischen Klassen, so tritt jener erste Aspekt am stärksten in den ersten Zeitabschnitten des Bestandes des sozialistischen Staates in den Vordergrund. Allein parallel mit der Liquidierung der Überreste der ausbeuterischen Klassen im Prozesse des Aufbaues des Sozialismus gelangt immer mehr jener zweite Aspekt, d. h. der Staat als politische Organisation der Werktätigen in den Vordergrund. Daraus ergibt sich, daß im Laufe des Aufbaues des Sozialismus notwendigerweise immer mehr und mehr die Bedeutung der Volks-Staatsorgane und der Beteiligung der Werktätigen an der Verwaltung des Staates und an der Leitung der Wirtschaft wächst. (Es wäre jedoch ein schwerer Fehler zu vergessen, daß ein sozialistischer Staat auch weiterhin als Apparat der Unterdrückung gegenüber jedweder äußerer und innerer Bedrohung der sozialistischen Ordnung fortbesteht.)

Die sozialistische Rechtswissenschaft berücksichtigt indessen bisher vor allem den ersten Aspekt der marxistischen Auffassung des Staates (d. h. den des Staates als eines Apparates der Unterdrückung); sie vernachlässigt jedoch jenen anderen Aspekt (d. h. den des Staates als einer politischen Organisation des werktätigen Volkes) und bearbeitet ihn in ungenügender Weise, obzwar die Bedeutung dieses zweiten Aspektes im Laufe des Aufbaues des Sozialismus in ständigem Wachsen begriffen ist. Lenin hat bereits in dem Werke „Staat und Revolution“ einigemale die aus dem „Kommunistischen Manifest“ bekannte Formulierung — *der Staat, d. h. das als herrschende Klasse organisierte Proletariat* — hervorgehoben und bemerkt, diese „äußerst interessante“ Definition des Staates „gehöre auch zu den in Vergessenheit gekommenen Worten des Marxismus“. Aus der in seinen beiden oben angeführten Aspekten gleichmäßig durchgearbeiteten Auffassung eines sozialistischen Staates können auch ganz praktische Schlüsse, und zwar namentlich für die Verwirklichung des Grundsatzes des demokratischen Zentralismus und für die ständige Ausdehnung der Teilnahme der Massen an der Verwaltung des Staates und an der Leitung der Wirtschaft gezogen werden.

Das sozialistische Recht ist gleich wie der sozialistische Staat revolutionärer Herkunft und stellt daher ein Recht ganz neuen, im Gegensatz zu jedem bürgerlichen Recht stehenden Typs dar. Sein Studium und seine Anwendung müssen wiederum von der richtigen marxistischen Auffassung des Rechts ausgehen. Da das Recht ohne staatliche Zwangsanwendung nichts bedeutet, muß hiebei auch auf beide Aspekte der marxistischen Auffassung des Staates und im Laufe des Aufbaues des Sozialismus dann besonders auf seinen zweiten Aspekt gebührende Rücksicht genommen werden.

Stellt der sozialistische Staat die politische Organisation der Werktätigen — also der gewaltigen Mehrheit der Bevölkerung — dar, so muß das Recht eines solchen Staates den allgemeinen (nicht partikulären) Willen dieser in diesen Staat organisierten Mehrheit zum Ausdruck bringen, und zwar den Willen, „dessen Inhalt gegeben ist in den materiellen Lebensbedingungen“ der Werktätigen in der gegebenen Entwicklungsetappe. Die Entfaltung des anderen Aspektes der marxistischen Auffassung des Staats zeigt uns besonders, wie wichtig und aus der allgemeinen Auffassung des sozialistischen Rechts notwendigerweise erfließend neben seiner repressiven *seiner erzieherische Rolle* ist, die im Laufe des Aufbaues des Sozialismus ständig an Bedeutung zunimmt.

Eine solche Auffassung des sozialistischen Rechts — im Gegensatz zu seiner allzu mechanischen Auffassung vor allem als „Normensystem“ — bildet auch ein entscheidendes Moment für die Auffassung *der sozialistischen Gesetzlichkeit*, unter welcher im Wesentlichen die Übereinstimmung des allgemeinen Willens des werktätigen Volkes (des in seinen materiellen Lebensbedingungen gegebenen und vor allem von seiner Avantgarde, nämlich von der revolutionären, kommunistischen Partei zum Ausdruck gebrachten Willens) und der Rechtsordnung eines gegebenen sozialistischen Staates und ihrer Anwendung zu verstehen ist.